

Det Anarkistiska Biblioteket



Några intryck från nordöstra Spanien

Manne Malm

Manne Malm
Några intryck från nordöstra Spanien
1922

Tidningen Brand #15 1922
Från Brands 1 maj-nummer

www.anarkistiskabiblioteket.se

1922

Genomsnittssvensken, som reser i Spanien lägger nog med viss känsla av förakt och troligen även sårad nationsfäfänga märke till spanjoreernas okunnighet om det kalla landet i Norden. Men vad vet då svensken i gemen med sin så omskrutna stora allmänbildning om det romantikomsprungna landet söder om Pyrenéerna? Att Madrid är huvudstad, att Granada, morernas sista fäste, ligger där, att Barcelona är ett oroligt anarkistnäste, vad annars? Men vad vet han om folket? Han tror sig veta något och medveten om sin egen nations mer eller mindre imaginära hederlighet och förträfflighet gör han en föraktfull gest och mumlar något om banditer. Därvid stöder han sig på rövarsägnar och skepparhistorier eller kanske t. o. m. på den uppgiften, som inom parentes sagt lär vara riktig, att dråp eller mord framkallar ungefär vart tionde dödsfall. Men han glömmer att detta förhållande ej nödvändigt är beroende av att den spanska folkkaraktären skulle i särskilt hög grad vara mättad av förbrytarinstinkter och kriminell atavism utan att det helt enkelt låter förklara sig ur temperamentet. I viss mån var även undertecknad anstucken av denna populära villfarelse och ansåg det därför säkrast att utom andra persedlar även härbärgera en revolver i resväskan men har gjort den skenbart paradoxala erfarenheten, att jag ingen användning har för den annat än möjligen här hemma. Låt vara att man i de stora städerna, exempelvis Barcelona gör mycket sorgliga erfarenheter men i vilka stora städer gör man icke det. Allt [Att], såsom en av mina vänner gjort, döma en nations moraliska nivå efter en stor stads demoraliserade människohopar är ju alldeles oriktigt. De stora städerna äro ingalunda naturens frukter utan onaturens, giftbölder på folkkroppen. För att objektivt bedöma ett folk fordras det också ha stått i intim kontakt med landsbygdens stora massor. I Spanien finner man motsatserna representerade som i inget annat land med undantag av Ryssland före revolutionen. (Kanske det dock gäller Ryssland av idag också.) Lika demoraliserat, sjunket, utslitet som människomaterialet visar sig t. ex. i Barcelona, lika kärnsunt och präktigt om också okunnigt och efterblivet i svensk mening är det på landsbygden och i smärre städer, t. ex. på Mallorca, "La isla dorada" eller "Den gyllene ön", där jag haft tillfälle att göra mina flesta iakttagelser.

Barcelona är Spaniens främsta stad och största industricentrum, därmed också dess eländes djupaste avgrund, en sjudande häxkittel, där den sociala katastrofbrygden just skall till att koka över, sedan kastande sina fräsande stänk omkring sig i form av attentat och repressalier från de härskandes sida. Intet under att Barcelona är den spanska anarkismens huvudort. Man behöver icke mer än passera Paseo de Colon och kommer in på

na plats klingar allt tal om spansk banditkaraktär underligt främmande. Och dock, 20 mil därifrån begås de mest otroligt skändliga sociala förbrytelser. Spanien är i sanning motsatsernas land, ett andra Ryssland.

för något nödvändigt ont, som alltid varit och därför alltid måste vara. Detta är vanlig spansk indolens och likgiltighet. Kyrkan kan icke vara säkrare för sin existens än under sådana förhållanden. Aldrig har jag heller sett prästerna så talrika och så feta och skinande som där ute på Mallorca. Lustigt nog eller kanske naturligt nog har jag heller aldrig sett sådana banditutseenden som hos prästerna med sin svarta skäggstubb och sina flottiga kaftaner.

Jag har haft tillfälle röra mig i de mest motsatta läger i den lilla Mallorcastaden Söller, där jag uppehöll mig under största delen av min vistelse på ön. På de små tavernorna umgicks jag flitigt med de proletära elementen och på klubbarna, speciellt Centro Maurista, de konservativa Mauraanhängarnas klubb, kom jag i kontakt med överklassen. Båda gruppernas till synes enda privata intresse är spel, spel och åter spel till längst inpå näterna. Arbetarna satsade sin céntimos, de burgnare sina pesetas. Hos båda tar det koleriska temperamentet lika ohöjlt ut sin rätt, då tvist uppstår om vinsten. Annars äro de båda lika chevalereska, lika artigt förekommande. Borgmästaren hälsade t. ex. mitt inträde i klubben med orden: "Sea Usté muy bienvenido. Todo mi casa es a su disposicion" (Må ni vara mycket välkommen. Hela mitt hus står till er disposition). Naturligtvis menade han inte det sista och naturligtvis visste han ej, att jag var anarkista. Den enklaste proletär kunde fråga: "Vill ni äta middag med mig?" men avlägsnade sig skyndsamt, tydligen rädd för att artigheten skulle av en utlänning kunna tas som ett verkligt erbjudande och accepteras. Han hade kanske icke själv tillfälle att äta middag. Jag har t. o. m. hört en arbetare ta avsked av en annan med en så gammeldags och för svenska öron löjligt låtande fras som "Pongame Usté a los pies de su senora!" (Ordagrant: Lägg mig för er frus fötter!)

I Söllen, som har 10,000 invånare, finns en socialistisk förening, av vad slag lyckades jag icke få reda på, med 40 medlemmar. De skulle en gång i tiden ha haft 100, men sedan hade intresset slappnat. Den saken förstår jag lätt, den spanska sorglösheten och likgiltigheten är enastående. Allting ordnar sig av sig självt, tycks vara en och vars outtalade valspråk. Nöden är mindre än i Barcelona, knappast någon behöver svälta på "Den gyllene ön" och därmed saknas intresset för revolutionära dåd.

En idyllisk ro kännetecknar Mallorca, en sorglös flegma, som stundom genomrytes av temperamentsimpulser, som domna och försvinna utan att lämna spår efter sig. Brott d. v. s. mot borgerlig lag har jag aldrig hört talas om, ärligheten är sagolik. Det vore en svår förolämpning att begära kvitto på pengar av någon. "har ni inte förtroende", hör man alltid. På den-

Barcelonas främsta stråkväg och strög förrän man kan få en livlig föreställning om den oerhörda splittringen mellan de sociala skickens [skiktens] motsatta poler. Var tionde steg möter man en eller två guardias civiles, beväpnade med laddade gevär. För den ytliche iakttagaren bilda de naturligtvis blott ett pittoreskt inslag i den promenerande mängden av proletärer, överklass, senores och senoritas under de lummiga platanerna, men den som tänker längre än näsan räcker får genast en livlig föreställning om sociala jäsningsprocessen, ty de gå där icke för syns skull utan för dessa "malditos anarquistas y sindicalistes", som aldrig lämna myndigheterna någon ro. I denna väldiga avey [aveny], Ramblau, mynna de smala slingrande gatorna från smutskvarteren, Barcelonas ghettostad och därinne... Ingen hederlig d. v. s. välklädd människa vågar sig därin nattetid. Rent konventionellt sett äro dessa guardias civiles synnerligen älskvärda människor, som med förekommande artighet lämna främlingen upplysningar och gärna avsluta sina informationer med ett för ett svenskt öra högravande: "Vaya Usté con Dias!" (Gå med Gud!)

Dagligdags läser man i de spanska borgartidningarna om anarkistiska och syndikalistiska attentat. Än är det i Barcelona, än Madrid, än Tarragona o. s. v. Troligen sakna en hel del av dessa tidningsnotiser bakgrund i verkligheten, tillkomna väl för att ge de hänsynslösa förföljelserna mot de spanska anarkisterna och syndikalisterna större sken av berättigande. Finge man icke genom de spanska anarkisttidningarna kännedom om dessa förföljelser, skulle den som vistas i Spanien sväva i okunnighet om dem, ty av borgarpressen får man icke veta mycket. Läser man i "Nueva Senda" eller någon annan av de revolutionära tidningarna om deras ohyggliga blodsdömmar över anarkisterna, råka ovillkorligen ens primitivaste proletära instinkter i jäsning och man önskar, att alla dessa trasproletära hordar, som skymma i ghetto kvarterens stinkande gator eller som slumra på den fashionabla Ramblaus vilstolar, komme i rörelse, förintande, förstörande, nedbrytande blott för hämndens skull. Jag sade primitivaste proletära instinkter, ty det är mig omöjligt att tro, att någon bestående och positiv revolutionär gärning kan byggas på t. ex. Barcelonas eller över huvud taget storstadens fysiskt undergrävda människomaterial. Kanske dock hämndsynpunkten tillräckligt motiverar ett medvetet arbete på en katastrof, varigenom storstädernas sociala skickt [skikt] decimeras, inbördes förintande varandra eller flyende utåt landet. Företer icke Petrograd ett dylikt exempel?

Av Spaniens befolkningsgrupper äro katalonerna, nordvästra [nord-östra] Spaniens befolkning med Barcelona som centrum, den mest sympatiska. Man behöver icke umgås med kataloner längre tid för att observera sådana karaktärsdrag, som dolskhet, bakslughet, lögnaktighet och härsklystnad. De ridderliga kastiljanarna och de kanske alltför godtrogna och sorglösa andaluzierna skilja sig fördelaktigt i detta avseende från sina politiska landsmän i nordost. Däremot äro katalonerna de främsta i fråga om hänsynslös energi och stå även högst i folkbildningshänseende. Som nämnt är ju också Katalonien Spaniens industriella centrum. Katalonen, som f. ö. är en ytterligt fåfång natur, är också livligt medveten om sin ekonomiska överlägsenhet över kastiljanaren och talar med en gest av obeskrivligt förakt om Madrids förlamande inflytande på den ekonomiska utvecklingen i Katalonien, betonar att Barcelona borde vara landets huvudstad. Allvarliga separatistiska strävanden göra sig också gällande.

Senor Maura, Spaniens främste politiker, som med blixlik snabbhet stiger av och intar premiärministertabureten, är katalan, närmare bestämt från Palma de Mallorca. Ytterligt komisk ter sig katalanen, då han teatraliskt gestikulerande och med ett tonfall, präglad av gränslös fåfänga, skroderar om "el primer orador y el mejor estadista de toda Espana" (Spaniens främste talare och bäste statsman). Katalanskan är också ett språk för sig, en bastard mellan franska och spanska men står i fråga om klangskönhet och behag under båda dessa språk. Påminner ibland något om skånsk dialekt och då kan man förstå. Ett flertal tidningar utkomma på katalanska och en riklig litteratur finnes också.

Den som genom litteraturen skapat sig en viss föreställning om spansk egenart och spansk karaktär och i Barcelona hoppas finna en exponent härför, blir grundligt besviken. Barcelona är en storstad av internationell karaktär, som i kontinentalitet icke lämnar något övrigt att önska. Det enda, som bryter av mot den kontinentala prägeln är klockpinglet om morgnarna från de genom gatorna dragande hjordarna, som lägga sig i gathörnen som ett brunt kullfält för att mjölkas, en svag reflex av spansk idyll.

Längs den stora Ramblau ligga oskyldiga kaféer, men passerar man genom kommer man in i mindre oskyldiga spelhelveten och, efter att ha passerat även dessa, in i danslokaler, där Barcelonaynglingar steppa omkring med bleka demimonder med stora, mörka glänsande ögon, som underligt starkt bryta av mot det bleka ansiktet. Längs en gata i smutskvarteren neråt hamnen – jag minns ej vilken – ligger en ändlös serie tionde klassens varietéer, ett pöbelns Eldorado, där utan uppehåll den ena flickan efter den

andra, dansande "La rumba" eller andra rimligt eggande spanska danser med diverse magrullningar och bröstskakningar, demonstrerar sina mer eller mindre svällande behag för att sedan stiga ned bland publiken och på ett mera handgripligt sätt inverka på någon manlig individ, speciellt utländska sjömän, som alltid förekomma i omtöcknat tillstånd och därför äro mera mottagliga för det slagets kvinnlig tjuskraft på samma gång de ägna sin plånbok ytterligt ringa tillsyn. Speldjävulen är väl den potentat, som mest oinskränkt härskar över alla spanjorer. Spanien är lotteriernas, spelbankernas och kortspelens land par excellence och man kan få se små idyller, då en far med verkligt rörande omsorg och ihärdighet söker bi-bringra sina mycket spåda telningar kortspelets första grunder.

Mycket fort blir man trött på Barcelonas hetsande storstadsjakt och bullrande nöjen och längtar till något friskare och ursprungligare och blicken glider därvid lätt från playan ut över medelhavets gröna- och ultramarinskimrande vågor med båtarnas latinsegel i riktning mot Mallorca, poetiskt och med skäl kallad "Den gyllene ön". Och så en natt befinner jag mig instuvad på "Rey Jaime I:s" fördäck bland enkla, svartmuskiga, hederliga lantmän och lantarbetare i vida manchestertygskläder och stora filtschallar. Utan att oroa mig för plånboken slumrar jag varmt inklämd mellan två skäggstubbiga individer. Ja, för säkerhets skull ligger jag på den sidan, där jag har plånboken förvarad.

Mallorca är väl en av Spaniens mest efterblivna landsändar men i mångt och mycket förefaller mig efterblivenheten ganska sympatisk naturligtvis icke i fråga om de exempel jag nu nämner. Föga mer än tredjedelen av befolkningen är skriv- och läskunnig. Om jag samtidigt nämner, att den romersk-katolska kyrkan här har sitt säkraste fotfäste, är det lätt att förstå, att det förstnämnda förhållandet står i relation till det sista som följd till orsak. Jag sätter dock dessa obildade men intelligentia människor högt över folkhögskolebildade individer med ex. "f. d. elev vid Brunnsviks folkhögskola". Det är över dem något av medfödd takt och förfining, som även röjer sig i deras utseende. Ofta möter man i dessa enkla arbetare verkligt aristokratiska typer, ordet aristokratiska naturligtvis taget i bättre bemärkelse. Kanske är det ölivet som gjort, att de i hög grad sakna katalonernas förut uppräknade osympatiska drag. Som sagt, kyrkan har ett nästan oinskränkt inflytande, männen äro för det mesta likgiltiga emot den, men naturligtvis har den kvinnorna helt i sitt våld. Betecknande nog göra de ofta korstecknet, då de blott passera förbi katedralen. Männen gyckla och skämta med kyrkan men anser den